

1. Įžanga

1.1 Europos ateitis: jaunimas, jaunimo aprėptis ir dalyvavimas

„Europos Sąjunga turi tapti demokratiškesnė, skaidresnė ir efektyvesnė. Trys pagrindiniai Europos Sąjungos uždaviniai yra šie: įtraukti piliečius, pirmiausia jaunimą, į Europos ir Europos Sąjungos institucijų kūrimo procesą...“

Ištrauka iš Laekeno Deklaracijos (Europos Sąjungos Europos Tarybos viršūnių susitikimas 2001 m. gruodžio mėn. Belgijoje)

Naujo tūkstantmečio pradžioje Europos Taryba ir Europos Sąjunga bei jos piliečiai sparčiai artėja prie dar vieno kritinio taško jų istorijoje.

Tolesnė Europos Sąjungos plėtra, pavyzdžiui, didžiulės politinės, ekonominės ir socialinės permainos, neišvengiamai iškels naujų iššūkių visam žemynui. Europos piliečiai kuo toliau, tuo labiau nusivilia Europos politinėmis ir administracinėmis institucijomis. Dažnai šiuo sąsajos trūkumu bandoma pateisinti, tarkim, menką rinkėjų dalyvavimą rinkimuose arba tai, kad daug rinkėjų nacionaliniuose referendumuose balsavo prieš integraciją į Europos Sąjungą. Vienas pagrindinių uždavinių yra iš pagrindų pakeisti šį neigiamą nusistatymą ir suartinti Europos Sąjungos institucijas bei Europos piliečius.

Nepaisant to, šie uždaviniai parodo, kokios beribės yra Europos ir jos gyventojų galimybės. Mes turime galimybę kartu sukurti taikią Europą, pagrįstą pagarba, žmogaus teisių apsauga ir naujomis demokratijos formomis, kurios gali suartinti Europos institucijas ir Europos piliečius.

Tačiau svarbiausia, kaip tai pabrėžiama Laekeno Deklaracijoje, yra tai, kad Europos jaunimas turės įgyvendinti šią suvienytos, taikios ir teisingos Europos viziją. Tai, kad politikai svarsto jaunimo klausimą, taip pat parodo, jog Europoje keičiasi politinis mąstymas ir daugiau dėmesio skiriama jaunimo politikai bei jaunimo veiklai. Europos Sąjungos programa „Jaunimas“, visuomenei prieinamos ataskaitos apie jaunimo padėtį ir mokymai, kurie yra rengiami Europos Tarybos jaunimo centruose, yra tik keli šios naujos tendencijos pavyzdžiai.

Jaunimas tvirtai ir tinkamai dalyvauja priimant politinius sprendimus Europoje, kasdien jie vaidina vis svarbesnį vaidmenį. Tačiau kyla klausimas: koks yra ryšys tarp to ir jaunimo socialinės aprėpties. Atsakymas į šį klausimą paaiškėja, kai atidžiau panagrinėjame jaunimo dalyvavimo idėją.

Jaunimo dalyvavimo visuomenėje, ypač pilietinėse ir politinėse visuomeninėse organizacijose, idėja pastaruoju metu yra vis labiau propaguojama. „Dalyvavimas“ šiame kontekste suprantamas kaip daugiau nei susitikimai su jaunimo atstovais ir pokyčių bei iniciatyvų, kurios turės įtakos jų gyvenimui ir paveiks jų ateitį, aptarimai. Jaunimo „dalyvavimas“ – tai Europos jaunimo atstovų veikla įvairiose srityse. Tai ir yra šios problemos esmė.

Siekiant, kad jaunimo dalyvavimas turėtų teigiamos įtakos visuomenei, jaunimui reikia suteikti visas galimybes ir priemones, kad jie galėtų naudotis savo teise dalyvauti. Svarbu, kad mažiau galimybių turintis jaunimas dalyvautų ir galėtų matyti savo indėlį. Tai yra jų, kaip jaunimo, pagrindinė teisė. Tačiau tai priklauso nuo vidinių etinių normų, nustatančių, kaip išvengti dalies jaunimo atskirties ar pripažinti skirtingumą vertę. Mažiau galimybių turinčio jaunimo dalyvavimas – tai pagrindinis demokratijos ir visuomenės sveikatos rodiklis. Būtina, kad pažeidžiamiausio ir labiausiai marginalizuoto jaunimo nuomonė būtų išgirsta, nes jo indėlis, perspektyva ir žinios yra neįkainojamos ir unikalios kuriant geresnę ateities visuomenę. Tas jaunimas, kuris gyvena sudėtingiausiomis sąlygomis ir turi mažiausiai užtikrintą ateitį, iš tiesų gali atskleisti mums Europos lygybės, teisingumo ir taikos esmę bei parodyti būdą, kaip siekti šių vertybių. Tačiau tam būtina visų pirma suteikti jiems galimybę dalyvauti.

Nors tiesiogiai bendraudami su jaunais žmonėmis, kurie yra socialiai atskirti, mes galime geriau suprasti šio reiškinio priežastis, jos yra gana sudėtingos ir painios. Jauni žmonės, kurie išgyvena pačias sudėtingiausias situacijas, jaučia poreikį susitikti su kitais draugiškoje, ramioje ir saugioje aplinkoje. Jie taip pat pabrėžia, kaip svarbu turėti galimybę prisidėti prie bendros veiklos, dalyvauti jungtiniuose projektuose, kuriuose taip pat dalyvauja ir kiti jauni žmonės, kartu sportuoti, dalyvauti savanoriškoje ar kultūrinėje veikloje. Dažnai būtent tokia veikla paskatina mažiau galimybių turintį jaunimą diskutuoti ir išsakyti savo nuomonę su jais susijusiais klausimais. Ši tendencija galioja visiems jauniems žmonėms, tačiau ji itin ryški tarp mažiau galimybių turinčio jaunimo.

Tik dirbdamas jaunimas gali pasiekti ir suartinti kiekvieną dieną mažiau galimybių turintį jaunimą. Neverta pamiršti, kad yra ir kitų socialinių faktorių, kurie skatina jaunimo socialinį pritraukimą (pavyzdžiui, paties jaunimo įgūdžiai ir stipriosios savybės), tačiau būtent jaunimo darbas ir jaunimo organizacijos vaidina svarbiausią vaidmenį pritraukiant mažiau galimybių turintį jaunimą.

Jei jaunimo darbuotojai bei jaunimo organizacijos negali pasiekti ir pritraukti mažiau galimybių turinčio jaunimo į savo veiklą, kur dar jis galėtų siekti neformalaus mokymo, kurį ši veikla suteikia (žr. „5. Neformalusis ugdymas – kaip įrankis įtraukti visus į veiklą“)? Koku kitu būdu šis į šalį nustumtas jaunimas galėtų dalyvauti jaunimo ir suaugusiųjų projektuose, kuriuos vykdo visuomenė? Ir be formalių struktūrų, kurios ne visada atitinka geriausius jų interesus, kas šiuos itin pažeidžiamus jaunus žmones galėtų padrasinti, paremti, paskatinti labiau pasitikėti savimi, labiau save vertinti (žr. „6.4. Pasitikėjimo savimi analizė“)? Be plataus masto palaikymo, kur kitur šie labiausiai izoliuoti jauni žmonės galėtų išsiugdyti reikiamus įgūdžius ir pasitikėjimą savimi pradėti atstovauti kitiems? Ir kokia ateitis laukia Europos, jei šie jauni žmonės nebus įtraukti į tokia veiklą?

Kaip tokiu atveju jaunimo darbuotojai ir jaunimo organizacijos skelbsis, kad vykdo įtraukiamąją veiklą? Šiuo „T-kit“ siekiame suteikti teorinių žinių ir praktinių įgūdžių, kurie galėtų būti mažiau galimybių turinčio jaunimo įtraukimo problemos nagrinėjimo pradžia.

1.2 Bendros veiklos vertė ir iškylantys sunkumai

Tyrinėtojai, kurie nagrinėjo socialinę atskirtį, pastebėjo pokyčius nedidelės grupės jaunimo, neturinčio išsilavinimo, darbo ar profesinių įgūdžių, gyvenime: vyriausybė yra itin linkusi padėti šiems žmonėms. Buvo planuojama per pusantrų metų du arba tris kartus susitikti su jais ir užduoti atitinkamus klausimus. Deja, net ir nuolat bendraujant ir dedant nuoširdžias pastangas dauguma iš šių jaunų žmonių tiesiog „dingdavo“.

Ištrauka iš „Missing Connections“: Briton (2002 m.)

Nėra lengva pasiekti socialiai atskirtus jaunus žmones. Kuo labiau jie atskirti, tuo sudėtingiau tai padaryti. Nepakanka vien tik su jais susitarti, mes turime juos nuolat skatinti ir dirbti su jais. Tačiau iškyla problema, kad dauguma marginalizuotų jaunų žmonių iš anksto nusistato įtariai, netgi priešiška profesionalų, kurie norėtų jiems padėti, atžvilgiu.

Tai parodo, koks svarbus yra jaunimo darbas. Šis dažnai savanoriškas ir bendruomeninis darbas lemia tai, kad jaunimo darbuotojai ir jaunimo organizacijos turi didesnę nei kiti šansą užmegzti kontaktą ir išplėtoti pasitikėjimu pagrįstus santykius su mažiau galimybių turinčiu jaunimu (žr. „6.3. Pasitikėjimo įgijimas“). Taigi kokia yra mūsų, kaip jaunimo darbuotojų, bendros veiklos kuriant šiuos profesinius pranašumus nauda?

Jaunos vienišos motinos, kurios pačios augina savo vaikus ypač sudėtingomis sąlygomis, paprastai sukaupia daug emocinių išgyvenimų, įgyja praktinių žinių, sumanumo ir stiprų supratimą apie kai kurias mūsų visuomenėje klestinčias neteisybes. Jos privalo šia patirtimi dalytis ne tik su tokiomis pačiomis vienišomis motinomis, bet su visais, kurie nori pabandyti suvokti, kaip šios jaunos moterys augina vaikus vienos, neturėdamos pakankamai pajamų ir tuo pačiu jausdamos visuomenės smerkimą bei netoleranciją. Reikia pripažinti, kad yra sunku dalytis tokiais asmeniniais potyriais ir patirtimi, taip pat nėra lengva suburti jaunimą iš skirtingų socialinių grupių, dažnai tai kelia daug papildomų rūpesčių, tačiau jei stengsimės šį darbą atlikti nuoširdžiai ir rūpestingai, rezultatai pranoks lūkesčius.

- Pirmiausia turime suvokti, kad kasdien ir jau ilgai susiduriantis su atskirtimi jaunimas gali pasidalyti milžiniška patirtimi ir potyriais, kaip tai buvo nagrinėjama ankstesniame skyrelyje. Jų patirtis gali praturtinti bet kokią jaunimo projektą ar iniciatyvą.
- Tuo pačiu jaunimas, kuris yra socialiai atskirtas nuo visuomenės, turės puikias galimybes, kurių anksčiau neturėjo, taip pat gauti naudos iš šios patirties. Būdami kartu ir bendraudami su kitais jaunais žmonėmis jaunuoliai turės priimti iššūkį, kad stereotipai, išankstiniai nusistatymai ir prielaidos yra kvestionuojami. Taip prasiplės jų suvokimo ribos bei žmonių, su kuriais jie bendrauja, būrys. Kartu jie galės kalbėtis apie neteisybę ir nagrinėti savo rūpesčius bei rūpimus klausimus. Nepaisant to, kad jauni žmonės susirinkę iš skirtingų socialinių grupių ir turi skirtingą gyvenimo patirtį, jie atras, kad juos sieja panašūs lūkesčiai ir viltys.
- Po šių susitikimų jaunimo projektai ir iniciatyvos taip pat praturtės. Vietiniai projektai ir iniciatyvos labiau atspindės konkrečios bendruomenės situaciją. Klausydami ir mokydamiesi iš mažiau galimybių turinčio jaunimo, jaunimo darbo ir išitraukusiųjų į jį, jauni žmonės įgys geresnę ir platesnę vertybių suvokimą. Bendraudami su atskirtu nuo socialinio gyvenimo jaunimu, jauni žmonės ruošdami naujus projektus ir iniciatyvas stengsis įtraukti ir šią grupę. Tikėtina, kad nauji renginiai ir projektai bus ruošiami taip, kad jie labiau atitiktų jaunimo išskirtinius poreikius ir interesus, o ne tai, ką suaugusieji išvaizduoja esant jų poreikiais ir interesais.
- Projektuose dalyvaujantis jaunimas ir tie, kuriuos projektai paveiks tokiuose susitikimuose, taip pat pasisems naujos patirties. Tikėtina, kad jų projektų turinys taip pat pasikeis. Jaunimas suvoks, kad rasizmas, skurdas, nelygybė, moterų ir kitokia diskriminacija yra ne tik abstrakčios sąvokos, bet realūs reiškiniai, su kuriais susiduria realūs žmonės. Jaunimas gali geriau suvokti kitų žmonių gyvenimo realijas, kai tarp jų atsiranda emocinis ryšys. Šiuo principu remiasi pasaulinė jaunimo darbo koncepcija. Jaunimo darbas taip pat gali būti sėkmingai taikomas ir siekiant suartinti skirtingose miesto dalyse gyvenančias bendruomenes.
- Tokia veikla atneša daug naudos ir visuomenei, nes dirbdami kartu jauni žmonės mokosi vieni iš kitų ir šia patirtimi gali pasidalyti ne tik su jaunimu.

Tačiau nereikėtų pamiršti, kad ši veikla nėra lengvai įgyvendinama. Siekdami dirbti kartu, turime keistis patys ir keisti savo organizacijas. Iš esmės dabartinė situacija nėra palanki kai kuriems jauniems žmonėms. Norėdami pakeisi šį *status quo*, žmonės ir organizacijos turi keisti sau įprastus veiklos metodus. Pirmiausia reikia nustatyti, kokius barjerus jie yra (kartais nesąmoningai) išsikėlę. Kuriamuose projektuose reikia išnagrinėti jų organizacinę kultūrą, vertybes ir darbo metodus, nustatyti, kuriose srityse ir koku būdu jie pasiekia ir įtraukia tik kai kuriuos jaunus žmones, o atskiria kitus. Šiuos barjerus analizuosime 3 skyriuje „*Kaip pasiekti visus?*“

Vykdam šią veiklą būtina, kad jaunimas žinotų savo kompetencijas. Kai kurie iš stereotipų yra labai išsiskaniję, vyraujantys jau daug laiko ir tapę visuomenės dalimi. Jaunimo darbuotojai turi suvokti, kad negalės susidoroti su jais iš karto, net jei jie ketina nuoširdžiai ir nuolat stengtis. Išsikelti tikslai turi būti realūs ir pasiekiami (žr. skyrelį „SMART tikslai“ „T-Kit“ apie projektų valdymą). Aišku, kad vien tik jaunimo projektais, be pagalbos iš šalies, nepavyks išgyvendinti skurdo, nedarbo, narkotikų vartojimo, rasizmo ir ksenofobijos, spragų šveitimo

sistemoje, benamių problemų, nepriežiūros, smurto, jaunimo nusikaltimų ir kitų problemų, susijusių su jaunimo socialine atskirtimi. Tačiau nepaisant to, jie gali dirbti su jaunimu neformalioje aplinkoje, suteikti jiems naujų galimybių, patirties, iškelti naujų klausimų ir parodyti savo tikėjimą jaunimu ir tai, kas juose geriausia, kaip tai nagrinėjama 5 skyriuje „*Neformalusis ugdymas – kaip įrankis įtraukti visus į veiklą*“.

Jaunimas, kuris nuolat patiria diskriminaciją ir socialinę atskirtį, mėgina kovoti su pažemimu ir neteisybe, gali pasijusti daug stipresnis ir smarkiai padrasinti kitus, jei jie dalyvauja tinkamai parinktoje, juos įtraukiančioje veikloje, kurioje dalyviai vadovaujasi pagarbos ir orumo principais. Jei nesate susipažinę su šiais pagrindiniais principais ir skirtingais problemos traktavimo būdais, jie bus nagrinėjami 6 skyriuje „*Praktiškas jaunimo darbas siekiant pritraukti daugiau jaunimo*“ ir 7 skyriuje „*Kiti metodai ir būdai*“.

Mes taip pat turime skatinti visus su jaunimo veikla susijusius darbuotojus: mokytojus, sveikatos priežiūros įstaigų, policijos ir kitus, nuoširdžiai bendrauti su jaunimu, išklaudyti juos, nepamokslauti, turime patys pradėti pokalbį apie jų gyvenimą ir suvokti, kad jaunimo indėlis gali būti nenusakomai didelis, kad galime daug ko iš jų išmokti. Partnerystės svarba sprendžiant socialinės atskirties ir aprėpties problemas nagrinėjama 4 skyriuje „*Jaunimas ir jo kontekstas*“.

Jei ieškote daugiau ir detalesnės informacijos apie įvairius darbo su mažiau galimybių turinčiu jaunimu aspektus, šio „T-kit“ 8 skyriuje „*Pratybos*“ galite rasti daug įvairių metodų bei pratimų.

2 skyriuje „*Sąvokos*“ nagrinėjamas vienas svarbiausių šio reiškinių aspektų, t. y. bandymas suvokti, kas yra tas mažiau galimybių turintis jaunimas.